

A Vojtina-kötetek címlapjai

Hutvágner Éva

FORRÁSKIADVÁNYOK FELNÖVŐBEN

VOJTINA-TÖRTÉNET

Egyre gyakoribbak azok a kiadványok, amelyek a vidéki bábszínházak, a kis, akár családi együttesek, vagy éppen az egykor az amatőr bábmozgalomhoz tartozó alkotók működéséről szóló alap kutatások eredményeit foglalják össze. Talán nem kell félnünk azt sem kijelenteni, hogy szemléletmód-váltásnak lehetünk tanúi a bábtörténeti kutatások módszertanát illetően is. Ez főként abban érhető tetten, hogy a műfaj történetét feltáró munkák immár vállaltan részletező, képanyagot és tényanyagot rendszerezve publikáló, monografikus igényű munkákká, és így maguk is forrásokká léptek elő. Az ilyen, minőségi, revelatív kiadványok úttörőjeként ismerheti a szakma a Vojtina Bábszínházat, amely nem csak saját intézménytörténetének részletes közzétételében, de a Korngut-Kemény hagyaték publikálásában is hiánypótló feladatot tölt be. A színház és az előbbi kötetek szerkesztője, Láposi Terka a bábművészet jelenkori átalakulásának és az egyre nagyobb tudományos érdeklődésnek elébe vágva alapozza meg a színház jelenlétét a kortárs diskurzusban. Eddig nem látott részletességgel, precíz kidolgozottsággal és a műfajt megillető képanyaggal segíti az induló kutatások, értelmezések útját.

A forrásértékű kiadvány emellett maga is értelmez. Esetünkben a kiadvány két, egymással összefüggő kötetet takar: *A Pelikán röpte* és *a Hanem szárnyadra ólomsúlyt ne köss* szorosan összefüggnek. Míg az utóbbiban a kötet szerkezetét a színház által játszott előadások és ezek időbeli sorrendje adják, addig az előbbiben a kötet értelmezése távolabbi nézőpontból rendszerezi saját anyagát. Utóbbi vállaltan „képeskönyv”, melynek elsődleges célja az előadásokról készült képek szimultán megjelenítése és az ebből következő logikai-esztétikai értelmezés generálása. Előbbi pedig, bár a nagyobb tematikus egységeken belül szintén követi a kronológiát, mégis olyan sajátos, csak a Vojtina Bábszínházra alkalmazható fejezetekre bontja

a kötetet, amelyből megtudhatjuk, hogy a színház születésétől kezdve milyen nagy trendek uralták és alakították a színház előadásait; továbbá pontos képet kaphatunk a különböző művészeti döntések háttéréről, a színház összetett profiljának minden lényeges momentumáról. Így tehát a második kötet valósággal újraértelmezi az elsőt, árnyalja az előadások pontos adatolását.

A Pelikán röpte és *a Hanem szárnyadra ólomsúlyt ne köss* talán legfontosabb érdeme, hogy nem pusztán a könnyedén elérhető anyagokból, a színház közelmúltjából meríti forrását. Azonos részletességgel a színház 40 évének teljes múltjába tekint vissza saját anyagai, a még élő résztvevők visszaemlékezései és a személyes megidézés által: ezzel a bábtörténet számára a legnehezebben elérhető, legkevésbé magától értetődő szövegéhez is kulcsot ad.

A szerkezeti egység stabilitását nem lehet eléggé kiemelni. *A Pelikán röpte* és *a Hanem szárnyadra ólomsúlyt ne köss* egyaránt a színházi működés teljességének megmutatására épít, így nemcsak előadásfotókat, de portrékat, bábfotókat, a teljes plakátanyagot, a színház meghívóit és a kiállításokról és játszóházakról készült fotógyűjteményt is közöl. A színház történetében és a jelen kor előadásaiban is egyaránt fontos egységeket, mint a színházpedagógia, vagy éppen a kiállítások szervezése, az utazások és díjak története, jól elkülönítve, ésszerűen csoportosítva adja közre a kötet. Ezzel bemutatja többek között a színház működésének mélystruktúráját, a színház történetének és a kortárs előadásoknak az összefüggéseit. A lényeglátás és az anyagok láttatásának magas színvonalát jelzi, hogy amellett, hogy képes rávilágítani olyan elemekre, mint például egy-egy alkotó, rendező, dramaturg hatása az előadásokra és a drámafoglalkozásokra – és ezáltal a színház teljes önértelmezésére, — de egészen odáig megy, hogy

kiemeli (például) a színház neve és a címerként megfestett pelikán közötti összefüggéseket. A kötet pusztán szerkezete révén és azáltal, hogy az értő olvasó a lehető legtágabb és legrészletesebb képet kapja a színház működéséről, képes „megvédeni” saját anyagát. A kutatók és az érdeklődők pusztán a narratíva alapján egy alaposan rendszerezett, de alapvetően értéksemleges, kerek egységet kapnak – amit aztán az egyes előadásokra, alkotói pályákra is ráolvashatnak.

Az a kiváló kiadói gyakorlat, amely a „vojtinás” kötetek sajátossága, és jellemzője tényanyagában, szerkesztési munkájában és a kiadvány tárgyi megjelenésében is megmutatkozik, egyetlen problematikus pontot mutat fel csupán. Bár írásunk célja nem az, hogy erre rámutassunk, mégis fontos megemlíteni, mint a bábtörténeti kötetek bármelyikét érintő vitaindító kérdést. A *Pelikán röpte*-kötet ugyanis egyfajta dupla védőhálót von maga köré: egyrészt a kötet egészében szervesülő, előbbiekben taglalt szerkezeti átgondoltságot – és ezt tökéletesen véghez is viszi; másrészt azonban, előtanulmányként egy hosszabb, a bábművészet témájában alkotott meghatározás- és magyarázatsort is közöl, előszavak formájában. A Láposi Terka által szerkesztett kötet dupla, esetünkben az igazgató, Asbóth Anikó köszöntőjével is kiegészülő előszavai valójában erős értelmezési javaslatokként hatnak. A szerző a negyvenéves múlt megírásának fontosságát a kulturális emlékezet diskurzusához köti. Az elsőként beemelt hivatkozás, az assmanni fogalomhasználat talán kissé leegyszerűsítő meghatározás ebben a formában egyszerre hat kifejtetlennek és túlzónak – bár kétségtelen, hogy igen fontos kérdést feszeget: meddig lehet megíratlan egy intézmény (alkotócsoport, bármilyen története; továbbá, hogy miként válik történetté a személyesen megélt múlt. Esetünkben, már ami a könnyű egészét illeti, a hangsúly mindenképpen a szubjektív felé vezet, a narratívát és a figyelem centrumát valójában a szerkezeti egységek prekoncepciói segítségével az olvasónak kell megalkotnia. Ez utóbbi nézőpont tűnik a kötet valódi hivatásának is – így tehát, bár

rövidebb, de lényegretörőbb és a kötethez szervebben kötődő előszóként az elő-előszót és a benne meghatározott fogalmat, a „nemzedéki emlékezetet” kell figyelembe vennünk. A második előszóban kifejtett báb-értelmezés, a báb etimológiai meghatározásainak kifejtése szintén inkább szubjektív történeti megalapozásnak tűnhet, amely inkább a szerző-szerkesztő személyes történeti megfontolását tükrözi, mintsem a kötet későbbi egészét adó történet alapjának avagy előzményének. Ez a magyarázó egység (mely néhol visszatér egy-egy fejezet bevezetője erejéig) valójában igen kis részt foglal el a kötet nagy egészében. Az előszavakat a „Vojtinás identitás”, a „Pergő diafilm – múltidézés”, a „Vojtinás történet” korszakoló leírásai, a „Szerartárszínházról a bölcsőszínházig – Játszószínház”, a „Színházpedagógia”, a „Kiállítások a bábszínházban”, majd az „Alkotók, pályáívek, interjúk”, „Reperatórium”, végül pedig a „40 év: bábosok, alkotók, bábelőadások” összesítő, felsorolásszerű kis egységei adják. Ezzel a csoportosítással, és ez talán látható is már a címszavakból, a szerkesztő teljes képet kíván adni arról, hogy miként, hogyan működik és működött a színház, kik és miként alakították azt a stílust, játéknyelvet, színházi elképzelést, funkciót, amit a színházhoz köthetünk.

Talán fontos feltennünk azt a kérdést is, hogy kinek szól a kötet. Bár nem elhanyagolható a színház önmeghatározása a jelenkori ismertség és előadás-látogatások tekintetében sem, mégis elmondható, hogy a két kötet elsősorban a jelenkor kutatói és a jövő történészei számára íródtak. A vidéki bábszínházak helyzete ebből a szempontból azért is nehéz, mert a színház történeti hagyatékokat őrző intézetekhez (OSZMI, OSZK) és a színház történeti tanszékekhez kötődő kutatók nehezen juthatnak hozzá a nem Budapesten működő színházak anyagaihoz. A forráskutatások megalapozása a hasonló, részletes feltáró munkák által forrása lehet a bábművészetről való beszéd átalakulásának.

(*Vojtina történet 1975 – 2015*. I–II. Debrecen, 2015. Vojtina Bábszínház)

A Vojtina-előadások
plakátjai

HISTORY OF VOJTINA

Two books, *The Pelican's Volley* and *Don't Tie a Lead Weight to Your Wings*, have recently been published about the history of the Vojtina Puppet Theater. These each look back on the theater's 40-year history and each present a variety of material, recollections of surviving members and personal quotes. Together, they provide a key to an aspect of puppet history that is neither obvious nor easy to access. Each displays photos of performances and portraits, photos of puppets, complete posters, theater invitations and photos of exhibitions. Each book is reasonably divided into important sections of theater history, such as theater pedagogy, organization of exhibitions and the history of tours and prizes. Both demonstrate the deep structure of theater operations and the connections between the theater's history and its contemporary performances.